אישים באגרות הראי"ה

בנימין זאב (תיאודור) הרצל

חוזה המדינה ומייסד ההסתדרות הציונית · תר"כ–תרס"ד (1860–1904)

7 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

נולד בפשט שבהונגריה בשנת תר"כ (1860), ונפטר באדלך שבאוסטריה בכ' בתמוז תרס"ד (1904). עיתונאי וסופר, מחבר הספר "מדינת היהודים" (תרנ"ו, 1896). בשנת תרנ"ז (1897) כינס בבזל את הקונגרס הציוני הראשון, ועמד בראש ההסתדרות הציונית עד פטירתו. בשנת תש"ט (1949) הועלו עצמותיו לירושלים ונקברו בהר הרצל.

הרב קוק על הרצל

הרב קוק מכבד את הרצל כמי שעורר את תחיית האומה. הוא מכנה אותו "מרים דגל תחיית האומה" (כרך א', אגרת רצד), וכותב שזכרו של יער הרצל (ראו בפרשת ימי הזיכרון להרצל ויער הרצל) "קדוש לאיש אשר ברוחו הרים את דגל הלאם" (כרך א', אגרת רצו). בשנת תר"ע, ביובל החמישים להולדתו, הרב קוק נענה להזמנה להשתתף בחגיגה, ומורה לבית הספר 'תחכמוני' (ראו בפרשת לימודי קודש וחול: "תחכמוני" והגימנסיה (תרס"ח-תרע"ד)) ביפו להשתתף בה, כי "אי אפשר לנו להרבות פרוד לבבות". עם זאת הוא מבקש לקבל את פרטי התוכנית מראש, כדי שלא יהיה בה "שום דבר שלא כדת תוה"ק" (כרך א', אגרת רצד; כרך א', אגרת רצה).

דווקא משום שהיער הקרוי על שמו הוא "קנין כללי של האומה", הרב קוק מוחה בתוקף על חילול השבת בפרהסיה ביער הרצל (כרך א', אגרת רצו). הוא גם מצטער על שהיער ניטע בשנת השמיטה בידי פועלים עבריים, שלא בגבולות היתר המכירה (ראו בפרשת שמיטת תר"ע והיתר המכירה), אך פוסק שאין כוח לחייב לעקור את העצים (כרך ב', אגרת ת).

בצד ההערכה, הרב קוק קובע שהאומה "לא תוכל בשום-אופן להיות מצטמצמת רק בהעוגה הצרה של חלומו של ד"ר הרצל ז"ל, עם כל יפיו ועזו". הציונות המעשית והמדינית היא "הגוף הציוני", ותנועת 'המזרחי' נקראת לתת בו נשמה (כרך ב', אגרת תקעא). ובשנת תר"פ הוא כותב שמימות הרצל ועד עכשיו נתגלתה התנועה הלאומית "רק בצד החול שלה". החול חביב ונכבד, ועתיד להיות בסיס לקודש, אבל צריך ליצור את צד הקודש שבתנועה - "ירושלים" לצד "ציון" (כרך ד', אגרת תתקצד).

הרב שלמה אבינר על הרצל

הרמב"ן מחלק את מצוות יישוב ארץ ישראל לשלוש מדרגות: לגור בארץ, לבנות אותה ו"שלא נעזבה לשממה", ו"שלא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות" - ריבונות ומדינה. הברון רוטשילד פעל ליישוב הארץ, והרב קוק אמר עליו בהספדו שהיה שליח אלוקי לחידוש היישוב, אך לא היה ציוני. הרצל הוא החוזה של המדרגה השלישית, הקמת המדינה. רוטשילד חשב שהרצל מבזבז את זמנו, והרצל חשב כך

על רוטשילד - "ואלו ואלו דברי אמת". (מקור: הרצל: שליח אלוקי (אבינרפדיה); הרצל - חוזה המדינה (אבינרפדיה))

הטענה שהרצל הכין "תוכנית" שכל עם ישראל יתנצר אינה נכונה. בתקופה שבה היה "מוטרד עד מוות" מסכנת האנטישמיות, השתעשע ביומנו (תרנ"ג) ברעיון לבקש מהאפיפיור להיאבק באנטישמיות, ובתמורה להביא להתנצרות של צעירי יהודי וינה - ואת עצמו לא כלל בזה: "אני, אשאר יהודי". הוא מעולם לא ניגש לבצע את הרעיון, ו"לולא יומנו, לא היינו יודעים כלל על מחשבותיו אלו". הוא כתב שמעולם לא חשב להתנצר או לשנות את שמו, ואף סירב לבחור לעצמו שם ספרותי שאינו נשמע יהודי. אין זה מן היושר לשפוט אדם לפי פסקה אחת מראשית דרכו, ו"אסור להזכיר לבעל תשובה את מעשיו הראשונים". (מקור: הרצל - שליח אלוקי? (אבינרפדיה); הרצל - חוזה המדינה (אבינרפדיה); הרצל: שליח אלוקי (אבינרפדיה); ד"ר בנימין זאב הרצל ז"ל (אבינרפדיה))

גם הטענה שהרצל היה כופר אינה נכונה: "הוא לא היה ירא שמים, אבל הוא היה מאמין". ביומנו כתב "אין אומתנו אומה אלא באמונתה", בדומה לדברי רבי סעדיה גאון, ו"השיבה אל היהדות קודמת לשיבה אל היהודים". בחייו הותקף משני הכיוונים: החרדים התנגדו לו מפני שלא היה דתי, והליברלים מפני שרצה להקים מדינה. והרצל אמר בחיוך שהצליח לאחד נגדו את החרדים ואת החילונים-הליברלים. (מקור: הרצל: שליח אלוקי (אבינרפדיה); הרצל - חוזה המדינה (אבינרפדיה); ד"ר בנימין זאב הרצל ז"ל (אבינרפדיה))

גם אין זה נכון שפרשת דרייפוס היא שעוררה אותו: מן התאריכים שביומנו רואים שהרעיון הציוני התעורר אצלו לפני כן. הרצל היה ממוצא ספרדי, מצאצאי רבי יוסף טאייטאצאק, חברו של רבי יוסף קארו. סבו, שמעון לייב הרצל, היה שמש אצל הרב יהודה חי אלקלעי, שכתב על הקמת מדינה, ויתכן שהרצל שמע את הדברים מסבו. (מקור: הרצל: שליח אלוקי (אבינרפדיה); הרצל - חוזה המדינה (אבינרפדיה))

בפגישתו עם האפיפיור (רומא, ט' בשבט תרס"ד - 26 בינואר 1904) סירב הרצל לנשק את ידו, "ובזה היה קידוש השם גדול". האפיפיור השיב לו: "לא נוכל לתמוך בזה", ואמר שאם יבואו היהודים לארץ ישראל יחכו שם הכנסיות "כדי להטביל את כולכם". ומסיים הרב אבינר: "אז נדע להכיר את האויב, ונדע להכיר את האוהב". (מקור: מה בין הרצל לבין האפיפיור (אבינרפדיה); ד"ר בנימין זאב הרצל ז"ל (אבינרפדיה))

תוכנית אוגנדה הייתה טעות גדולה, אבל הרצל חשש מפני אסון קרב ומפני עיכוב, ורבים מיראי ה' הסכימו עמו בזה. (מקור: ד"ר בנימין זאב הרצל ז"ל (אבינרפדיה))

הציונות "לא היתה רכושו הפרטי, אלא מצוה מן התורה", ומקור הרעיון בתורה ובמשה רבנו, ולא בהרצל. ועם זאת "יש לו זכות עצומה וצריך להכיר לו טובה" על שהחיה את הרעיון הלאומי. ההכרה בזכותו אינה הכשר לכך שלא היה דתי. הציונות של הרצל אינה סוף הדרך אלא "רק התחלה ויסוד". היא הגוף, וצריך לתת בה נשמה - כדברי הרב קוק אל סיעת 'המזרחי' (כרך ב', אגרת תקעא). (מקור: ד"ר בנימין זאב הרצל ז"ל (אבינרפדיה))

"מי יאמר לריבונו של עולם את מי יבחר לשליח": ה' יכול לעשות שליחותו על ידי יהודי או גוי, צדיק או רשע. כך עשה גאולה על ידי כורש, מלך אלילי, שהנביא קרא לו "משיחו" (ישעיהו מה א), ואף שלא היה המשיח, היה בו ניצוץ משיחי. כך גם הרצל, "מרים דגל תחיית האומה" (כרך א', אגרת רצד): הרב קוק ב'המספד בירושלים' לא אמר שהוא משיח בן יוסף, אלא שהיה בו "ניצוץ", "בחינת משיח בן יוסף" - הצד הלאומי של הגאולה, ו"לאומיות בלי רוחניות זה דבר לא יציב". הרצל הוא "שליח אלוקי מיוחד לתחייה הלאומית", ואין פירוש הדבר שהולכים אחריו: "אמרנו ללכת אחרי ר' עקיבא והרב קוק". (מקור: הרצל - שליח אלוקי? (אבינרפדיה); הרצל: שליח אלוקי (אבינרפדיה); הרצל - חוזה המדינה (אבינרפדיה); ד"ר בנימין זאב הרצל ז"ל (אבינרפדיה))

מדוע יש מי שאינם מכירים בכך? כי ציפו לגאולה בדרך אחרת. כך מבאר הנצי"ב את דברי משה "והן לא יאמינו לי" (שמות ד א): ישראל האמינו שיבוא גואל, אך לא שמשה, שגדל בבית פרעה ונראה כמצרי, הוא הגואל. וכך כשתבוא הגאולה, גם אם לא תבוא בדרך שדמיינו, אסור לדחות אותה, שהרי "כל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו" (רמב"ם מלכים יב ב). (מקור: הרצל: שליח אלוקי (אבינרפדיה); הרצל - שליח אלוקי? (אבינרפדיה); הרצל - חוזה המדינה (אבינרפדיה))

גדולי ישראל שהעריכו את הרצל: הרב יצחק ריינס, מייסד 'המזרחי'; הרב שלמה הכהן מווילנא, בעל 'חשק שלמה', שכשבא הרצל לווילנא (תרס"ג) מסר לו ספר תורה קטן ואמר: "ספר תורה זה יוליך אותנו לארץ ישראל!"; והרב משה כלפון הכהן, רבה של ג'רבה. בחדרו של הרצי"ה הייתה תלויה תמונת הרצל בין תמונות הרבנים, ועל כך העביר פעם שיעור שלם על היות הרצל שליחו של ריבונו של עולם להחזרת עצמאות ישראל. (מקור: הרצל: שליח אלוקי (אבינרפדיה); הרצל - חוזה המדינה (אבינרפדיה))

מותר לתלות תמונה של הרצל ליד תמונת הרב קוק, "אך בצורה המראה הבדל המדרגות". (מקור: אפשר לתלות תמונה של הרצל ליד תמונת הרב קוק? (סרוגים, שו"ת SMS))

בהספדו על הרצל, "המספד בירושלים", הסביר הרב קוק מדוע צריך שני משיחים: כמו שבאדם יש כוחות הדואגים לגוף וכוחות הדואגים לנשמה, כך יש באומה כוח הדואג לבסיסה החומרי וכוח לשכלול רוחניותה. לפי הרב אבינר, הרב קוק ראה בהרצל ובתנועה הציונית ניצוץ, קטן אמנם, של משיח בן יוסף. ובאגרת כתב שהאומה אינה יכולה להצטמצם "בהעוגה הצרה של חלומו של ד"ר הרצל" (כרך ב', אגרת תקעא). (מקור: מתוך ספרי הרב)

האגרות

כרך א', אגרת יד: הרב קוק מעיר בחידוד לאחיו, ששלח כברכת שנה טובה את תמונותיהם של "ד"ר ה. ונ." - ככל הנראה הרצל ונורדאו. דבריו החריפים מכוונים לאחרון שבהם, ולא להרצל.

"את התמונות של ד"ר ה. ונ. וזה האחרון הוא תועבת נפשי"

כרך א', אגרת רצד: נענה להזמנה להשתתף בחגיגת יובל החמישים להולדת הרצל, ומבקש לדעת את פרטי התוכנית.

"לשם זכר כבודו של מרים דגל תחיית האומה, ד"ר הירצל ז"ל"

כרך א', אגרת רצה: מורה לבית הספר 'תחכמוני' להשתתף בחגיגת יום הולדת הרצל, ובלבד שלא יהיה בה דבר נגד התורה.

"אי אפשר לנו להרבות פרוד לבבות"

כרך א', אגרת רצו: מוחה על חילול השבת בפרהסיה ביער הרצל, שהוא נכס של כלל האומה.

"היער הזה, שהוא קנין כללי של האומה הישראלית, וזכרו קדוש לאיש אשר ברוחו הרים את דגל הלאם"

כרך ב', אגרת ת: על יער הרצל שניטע בשנת השמיטה בידי פועלים עבריים: הדבר היה שלא כהיתר, אך אין כוח לחייב לעקור את העצים.

"יער הרצל, שנטע באמת בשביעית, וע"י הפועלים העברים, וזה היה למורת רוחי"

כרך ב', אגרת תקעא: אל סיעת 'המזרחי' בקונגרס הציוני: האומה גדולה מחלומו של הרצל, ועל 'המזרחי' לתת נשמה בגוף הציוני.

"לא תוכל בשום-אופן להיות מצטמצמת רק בהעוגה הצרה של חלומו של ד"ר הרצל ז"ל, עם כל יפיו ועזו"

כרך ד', אגרת תתקצד: מימות הרצל נתגלה רק צד החול של התנועה הלאומית, וצריך ליצור את צד הקודש שבה.

"מימות הרצל עד עכשו נתגלתה רק בצד החול שלה"

ראו גם

הספד הרב קוק על הרצל, "המספד בירושלים". ההספד אינו כלול באגרות, ושמו של הרצל אינו נזכר בגוף הדברים. (מאמרי הראיה א, עמ' צד-צט)

נוסח האגרות – עם ביאור

7 האגרות שבהן נזכר הרצל, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת יד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ליל יום ד', ערב סוכות, תרס"ג (בויסק)

נמען: אחיו: הרב דב בער, ר' שאול חנה ור' שמואל הכהן קוק ומשפחותיהם

הרב קוק מזמין את אחיו לבוא אליו לחג. בחידוד הרב קוק מעיר לאחיו שמואל, שעסוק בציונות, ששלח לר' אליהו ריבלין כברכת שנה טובה תמונות של ד"ר הרצל וד"ר נורדאו. הרב קוק כותב שנורדאו הוא "תועבת נפשו" של כל מי שיש בו זיק יהדות, ואין להתברך בתמונתו.

עיקרי הדברים

- יחס לראשי התנועה הציונית החילונים.
- עניינים משפחתיים והזמנה לחג.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ד' ער"ס[2], תרס"ג[3] [בויסק [בויסק שבלטביה, שבה כיהן הרב קוק ברבנות לפני עלייתו לארץ]].

אחים נעימים, אהובים ויקרים, הרב הגאבד"ק[4] מוהרד"ב[5] [אחיו, הרב דב בער קוק] שליט"א[6] ומוהרש"ח[7] ומור"ש[8] שליט"א הכהנים קוק והרבנית תחי'[9] וזרעם היקרים שי'[10]. שמחה וששון ישיגו וכ"ט[11],

קבלתי מכתב רש"ח[12] שי', והנני שמח בהזדמנות דנא כי אוכל להשלים את אשר חסרתי במכתב הנשלח מפה, בהיות חיים שי' עמנו. מאד חשקתי שיבא אחד מהאורחים שי' אלינו על יו"ט[13], לימים האחרונים וימי חוה"מ[14] הבעל"ט[15], ביחוד שמואל שי' שחוששני בהיותכם עסוקים יחד בציונות תייתו משיחא בלא זימני'. [שתביאו את המשיח שלא בזמנו (ארמית), בלשון חידוד] חידודי זה הוא מכוון על שלחך בתור ברכת השנה לר"א ריוולין נ"י[16] את התמונות של ד"ר[17] ה. ונ. [תמונות של ד"ר הרצל ושל מקס נורדאו, ככל הנראה] וזה האחרון הוא תועבת נפשי ונפש כל מי שיש בו זיק יהדות, ואין כדאי להתפאר ולהתברך בפסלו של אותו רשע,

אחתום בברכה ושמחת הרגל, כנה"ר[18] ונפש אחיהם דבק באהנ"פ[19] מלונ"ח[20].

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות
3. תרס"ג - השנה תרס"ג (1902/1903)
4. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
5. מוהרד"ב - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ומוהרש"ח - ומורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח (למשל: שמואל + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. ומור"ש - ומורנו הרב רבי ש... (אחד מאחי הרב קוק)
9. תחי' - תחיה
10. שי' - שיחיה
11. וכ"ט - וכל טוב

12. רש"ח - רבי שמואל חיים? / רבי שלמה ח... - שם אדם
13. יו"ט - יום טוב
14. חוה"מ - חול המועד
15. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
16. נ"י - נרו יאיר
17. ד"ר - דוקטור
18. כנה"ר - כנפשו הרמה
19. באהנ"פ - באהבת נפש
20. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תר"ע - יפו **נמען:** הוועד המארגן את 'יובל הרצל'

הרב קוק מקבל את ההזמנה להשתתף בחגיגת יובל החמישים להולדת הרצל, 'מרים דגל תחיית האומה', ומבקש לדעת את פרטי התוכנית.

עיקרי הדברים

- השתתפות ביובל הרצל.
- תחיית האומה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אייר תרע"ן. [אייר תר"ע (1910)]

לכבוד הועד המסדר. [הוועד שארגן את הכנס לציון חמישים שנה להולדת הרצל] יובל הירצל", שלו'[4].

את הזמנתם ע"י[5] מר י. ד. פרייער להשתתף עם החוגגים, לשם זכר כבודו של מרים דגל תחיית האומה, ד"ר[6] הירצל ז"ל[7], [בנימין זאב (תיאודור) הרצל, מייסד ההסתדרות הציונית, שנפטר בכ' בתמוז תרס"ד (1904)] ליום מלאת יובל שנים להולדתו, [הרצל נולד בי' באייר תר"ך (1860), ובאייר תר"ע מלאו חמישים שנה להולדתו] קבלתי. והנני נכון למלא את דרישתם בכל רגשי אהבת אחים, משותפים בשאיפה לתחיית האומה על ארצה ההסתורית.

והנני מתגעגע לדעת את כל דייקנות המשא ומתן של הפרטים החביבים, בחבת הזכר הכללי וכבודו.

ברגשי כבוד וברכת התחיה הלאומית,

בשם אלהי מערכות ישראל, [שמואל א יז, מה]

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. ע"י - על ידי
6. ד"ר - דוקטור
7. ז"ל - זכרונו לברכה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תר"ע – יפו **נמען:** מר שלזינגר, מנהל 'תחכמוני'

בית הספר ישתתף בחגיגת יום הולדת הרצל, כי אין להרבות פירוד לבבות. אבל יש לקבל מראש את פרטי התוכנית, כדי לוודא שאין בה דבר נגד התורה.

עיקרי הדברים

- השתתפות 'תחכמוני' ביובל הרצל.
- בדיקת התוכנית מראש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אייר תרע"ן.

לכבוד הרה"ח[4] מר שלזינגר נ"י[5], מנהל התחכמוני, [מנהל בית הספר "תחכמוני" ביפו] שלו'[6].

בתשובה על שאלתו הנכבדה בדבר השיתוף עם החוגגים את יום הולדת הירצל [חגיגות יובל החמישים להולדת הרצל (תר"ע)] אתכבד להודיעו שאי אפשר לנו להרבות פרוד לבבות, והכרח הוא שבית-ספרנו יקח גם הוא חלק כמובן שהם צריכים להודיע את הפרטים מראש, ויטיב כבודו להמציאם לנו, כדי שנדע שלא יהי'[7] בהנהגה שום דבר שלא כדת תוה"ק[8].

בכבוד וברכה מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. הרה"ח – הרב החסיד
5. נ"י – נרו יאיר
6. שלו' – שלום
7. יהי' – יהיה
8. תוה"ק – תורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אייר תר"ע - יפו **נמען:** ד"ר ארתור רופין

ביער הרצל מחללים שבת בפרהסיא, והשומר רוכב על סוסו כל השבת. היער הוא קניין כללי של האומה, ואי אפשר לסבול בו חילול קודש. הרב קוק מבקש לתקן מיד.

עיקרי הדברים

- חילול שבת ביער הרצל.
- רכוש לאומי ושמירת שבת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], אייר תרע"ן.

אדון נעלה ונכבד מר ד"ר[4] רופין [ד"ר ארתור רופין, מנהל המשרד הארצישראלי של ההסתדרות הציונית] נ"י[5].

הנני בא אליך לדבר דבר מקירות לבבי [ירמיהו ד, יט] ההומה מאד, ואקוה שברוחך הטובה תבין הגיגי, ותמהר להרגיע את רוחי הסוער בקרבי באין מנח, [בלי מנוחה] כי תתקן את המעוות אשר בשלו הסער אשר ברוחי פנימה.

שמועה באה לאזני, אשר הממתני. ביער הרצל [יער שנטע הקרן הקיימת ליד חולדה, לזכר הרצל] מחללים בפרהסיא את השבת, והשומר העברי [השומר היהודי של היער] רוכב על סוסו כל יום השבת ולילו.

אדון נכבד, העובדא הזאת תרעיש בצדק את לבב כל איש ישראל, אשר רגש כבוד האומה לא נכבה מלבבו. היער הזה, שהוא קנין כללי של האומה הישראלית, וזכרו קדוש לאיש אשר ברוחו הרים את דגל הלאם, [הרצל] - אי-אפשר שנשא ונסבול בחילול קודש ד', לעיני כל ישראל בנכסי הציבור הכלליים.

אנא, אדון, מהר נא לתקן את המעוות הנורא הזה, והסר חרפה מנחלת ד'.

בכבוד נעלה וברכה מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ד"ר - דוקטור
5. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת ת

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב כסלו תרע"ב - יפו **נמען:** לשכת 'המזרחי' בהמבורג

על הטענה שיש לעקור עצים שניטעו בשביעית: כנראה מדובר ביער הרצל, שניטע בשביעית בידי פועלים עבריים, נגד גבולות ההיתר. ההיתר נועד רק לקיום הישוב: מלאכות דאורייתא בידי נכרים, וכך נשמרה שביעית של תורה. נטיעות חדשות לא הותרו, אף שלפי הרמב"ם נטיעה ביחורים היא מדרבנן (שבת הארץ; בראשית רבה טו). אין כוח לחייב עקירה. על שביעית בשל גויים: קרקעות 'מירי' הן כאריסות, ובצירוף המכירה סומכים בשעת הדחק.

עיקרי הדברים

- נטיעת יער הרצל בשביעית - נגד ההיתר.
- גבולות ההיתר.
- נטיעה - מדרבנן לפי הרמב"ם.
- אין חיוב לעקור.
- אדמת מירי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ב כסלו תרע"ב[4].

לכבוד לשכת המרכז להפדרציה המזרחית בהמבורג, [מרכז תנועת "המזרחי", שישב אז בהמבורג] שלו'[5] וברכה.

מכתבם הנכבד מאד מיום ה' דנא קבלתי. וע"ד[6] אשר העירו רבים את כבודם בענין האילנות, אשר נטעו בשביעית באיסור, שע"פ[7] המשנה, תרומות פ"ב ג', צריכין להעקר, אני משער שכונתם של המעירים היא על יער הרצל, [יער הרצל ליד חולדה ובן שמן, שחלקו ניטע בשנת השמיטה תר"ע] שנטע באמת בשביעית, וע"י[8] הפועלים העברים, וזה היה למורת רוחי וחוץ לגדרי ההיתר, אשר נהגו בו שלמי אמוני ישראל, בכל השמיטות אשר עברו על הישוב, ואנכי הודעתי לרבים, שכל עיקר הענין שאנו נכנסים, מפני הדחק הגדול, לתוך הפרצה הדחוקה של ההיתר בענין שביעית, ע"י[9] המכירה שהונהגה מאז, ["היתר המכירה":] מכירת הקרקעות לנכרי בשנת השמיטה, שהונהג מאז שמיטת תרמ"ט] הוא בא רק כדי לקיים את הישוב באותם הענינים שאי אפשר לדחות אותם, וגם באותם הענינים פרסמתי שהעבודות שמעיקרן אסורות הן מן התורה, יעשו בעונת השביעית ע"י נכרים, וידי ישראל יתעסקו, גם אחרי היתר המכירה, רק ביתר העבודות, שיסוד איסורן הוא רק מדרבנן. ובזה הרוחנו הרבה, שכלל הישוב קיים את השביעית של תורה, ויצא גם ידי חובת המחמירים מרבותינו ז"ל[10], הסוברים שגם בזה"ז[11] שביעית היא מה"ת[12], והסמיכה על היתר המכירה באה רק כדי להתיר על ידו, מצד הדוחק הגדול וצורך השעה של מעמד הישוב, איסורי דרבנן שהם עבודות שע"י[13] נכרים באיסורי תורה, שהם כשבות דשבת, ["אמירה לנכרי" בשבת, האסורה רק מדרבנן] שאינו כ"א[14] מדרבנן, וע"י ישראל עבודות שהן ביסודן מדרבנן.

ויען שההיתר בכללו ניתן רק מצד הדחק הגדול, על כן הודעתי, שכל דבר שאין הישוב מוכרח לו לקיומו, ושאפשר לו להדחות עד אחר שנת השביעית, לא יעשה בשביעית. מכלל זה היו ג"כ[15] נטיעות חדשות, שלא נטע שום אדם כשר מישראל בכל מרחב הישוב, בכל שנת השביעית גם אחרי ההיתר, בכל מקום שהיה הדבר אפשר להדחות, בלא הפסד גדול,

אמנם מצד הדין, ע"פ[16] יסוד ההוראה להתיר ע"י ישראל מלאכות שאינן מן התורה, היה אפשר להכניס בכללן גם נטיעה. שהרי הרמב"ם[17] (פ"א ה"ה דה' שמיטה) הכניס את הנטיעה בכלל מלאכות דרבנן, שאין לוקין עליהן כ"א מכת מרדות ולא מלקות של תורה. ומה שקשה על הרמב"ם מסוגיא דגיטין (ד' נג ב'), דאיתא שם בפשיטות על הנוטע בשביעית "הא דאורייתא", כבר בארתי במבא לס' "שבת הארץ" [ספרו של הרב קוק על הלכות שביעית] (ד' ז' ע"ב[18]), שיש נטיעה שהיא מה"ת, שהוא הנוטע גרעין כדי להצמיח אילן, שהיא זריעה ממש, אבל הנוטע נצרים בדרך שתילה. זה אינו מהמלאכות של תורה, משום שאינו נקרא בשם זריעה אלא בשם נטיעה. ויש להוסיף על מה שכתבתי שם, מדברי המד"ר[19] בראשית (פרשה ט"ו) על הפסוק ויטע ד', [בראשית ב, ח] וכתוב ארזי לבנון אשר נטע, ["ארזי לבנון אשר נטע" (תהלים קד, טז)] שמביא עליו שם: "א"ר חנינא, כקרני חגבים היו ועקרן הקב"ה[20] ושתלן בתוך ג"ע", והיינו שלשון נטיעה, החלוקה מזריעה, נופלת דוקא על מי שנוטע יחורים של אילנות, אבל מי שזורע חרצן וכיוצא בו אע"פ[21] שמצמיח על ידו אילן, זהו זורע שאסור מה"ת. ומ"מ[22] בכלל לשון חכמים נכלל גם אופן כזה בשם נטיעה, שהרי מונים לערלה משעת נטיעת הגרעין, כמו שמונים משעת נטיעת היחור.

עכ"פ[23] בכל אופן, אין לנו לזוז מפשטם של דברי הרמב"ם, שנטיעת אילנות, עכ"פ ע"י יחורים, שהוא הנוהג לרוב באי"י[24], היא מכלל מלאכות דרבנן. ואם היה הדבר נוגע לקיום הישוב, היה ראוי לנו להכניסו בכלל ההיתר. אבל כאשר כל עיקר הסכנה להישוב במצבו מענין השביעית, כשלא יצורף לו איזה דרך של היתר, הוא רק שלא יפסק סדר הקיום במושבות ודרכי המסחר של הפירות, ביחוד היין ותפוחי הזהב והשקדים, שיסוד חיי הישוב בנוי ע"ז, אבל מטעים חדשים אין שום סכנה אם ידחו על שאר שנות השבוע, על כן לא הונהגנו להתיר לנטע אפילו ע"י נכרים, וק"ו[25] ע"י ישראל, גם אחר היתר המכירה. ומאד היה לבבי דוי, על אשר נהגו העסקנים בנטיעת יער הרצל הפקר בדבר זה, לדאבון לבם של כל יראי ד' ונוצרי אמונים שבכל הישוב.

אבל מאחר שכבר נעשה, לחייב בעקירה כמובן אין לנו ע"ז[26] כח מן הדין.

ובעיקר הענין של שביעית בשל גויים כבר העירו כת"ר[27] בצדק, שזה כמה דורות שהמנהג באי"י לסמוך על המתירים, וע"ז[28] בנוי היתר המכירה. כי באמת עצם הקנין של הקרקעות שבמושבות, שהן אדמת מירי, איננו כ"א מין אריסות, ולא קנין גמור, וכשמצטרף לזה היתר המכירה, סומכין בשעה"ד[29] על הצדדים של היתר שיש כאן. ואם נמצאים חסידים ואנשי מעשה, המחמירים על עצמם לחוש להאיסור. ודאי שאין מי שמוחה בידם ותבא עליהם ברכה. אבל לעקור את ההיתר, שכבר הונהג, ולגרום קלקול יסודי בחיי הישוב כולו, כמובן אין לנו רשות, כ"ז[30] שאין לנו עצה אחרת יותר נוחה מזו של היתר המכירה הנהוגה.

ממוצא דברי ידעו כבוד הדרתם, שבענין זה של שביעית שעברה, אין לנו כעת אודות מה להכנס בדברים עם ועה"פ[31] המצומצם.

וצור ישראל יראנו בישע עמו על אדמת קדשו, ונזכה לקיים את כל פקודי ד' באורח ישרים, באהבת עולמים ושמחת אמת מרב כל. והיה זה שלו' וברכה. כנפשם הרמה ונפש מוקיר יקר ערכם, החותם בברכה מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. וע"ד - ועל דבר
7. שע"פ - שעל פי
8. וע"י - ועל ידי
9. ע"י - על ידי
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. בזה"ז - בזמן הזה
12. מה"ת - מן התורה
13. שע"י - שעל ידי
14. כ"א - כי אם
15. ג"כ - גם כן
16. ע"פ - על פי
17. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
18. ע"ב - עמוד ב
19. המד"ר - המדרש רבה
20. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
21. אע"פ - אף על פי
22. ומ"מ - ומכל מקום
23. עכ"פ - על כל פנים
24. באי"י - בארץ ישראל
25. וק"ו - וקל וחומר
26. ע"ז - על זה
27. כת"ר - כבוד תורתו
28. וע"ז - ועל זה
29. בשעה"ד - בשעת הדחק
30. כ"ז - כל זה
31. ועה"פ - ועל הפסוק

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מנחם אב תרע"ג **נמען:** סיעת 'המזרחי' בקונגרס הציוני

הרב קוק אינו יכול להגיע לקונגרס, ושולח את דבריו בכתב. יד ה' נטויה לטובה, והרעיון שזו תחיית עם ולא תנועה מפלגתית מתקדם. 'המזרחי' עמד עד כה ב'מעמד צנוע ושתקני', אבל הציונות אינה יכולה לדבר בשם האומה כל עוד חקוק בה ש'הציונות דבר אין לה עם הדת'. האומה לא תצטמצם ב'עוגה הצרה של חלומו של ד"ר הרצל'. הציונות המעשית היא 'הגוף', ועל 'המזרחי' לזרוק בו נשמה - המקור התנ"כי. לא 'עם שנאוי המבקש מקלטי', אלא 'גור אריה יהודה' השב לנחלתו. יש לפעול ברוח אליהו להשיב לב אבות על בנים.

עיקרי הדברים

- 'המזרחי' צריך לצאת משתיקתו.
- הציונות - גוף; התורה - נשמה.
- מעבר לחלומו של הרצל.
- רוח אליהו - השלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב מנ"א[2] תרע"ג[3].

לכבוד האגדה המזרחית, בקונגרס הציוני, [לסיעת "המזרחי" בקונגרס הציוני האחד עשר, בווינה] שלו'[4] רב מהרר קודש,

אלופי החביבים ונכבדים מאד,

סבות שונות גרמו, ומחשבתי אשר חשבתי להיות נוכח בהקונגרס הנכבד נתבטלה מגורמים צדדיים, ומהם המקרים המעציבים, אשר קרו במקום מושבי כעת רחובות [באותם ימים נרצחו במושבה רחובות שני שומרים יהודים] ת"ו[5]. ואומר אל לבבי: חלק ממחשבותי, אשר אם עמדה לנו השעה [אילו היה הזמן מאפשר] הייתי מרצה [מציג, מרצה בעל פה] אותן לפני הכנסיה הרוממה, אמסור לפניכם בזה. אחי האהובים, בכתב: אולי יחון ד' והדברים היוצאים מן הלב יכנסו אל הלבבות הנכבדים, ויעשו פרי לברכה, ולטובתה והצלחתה של שאיפתנו הכללית, לתחיית-האומה בארץ-אבות,

ודאי לא נעלם מהדרת-כבודכם, אשר למרות המכשולים הרבים, החומריים והרוחניים, שהננו פוגשים תמיד על דרכי מהלך התחיה הלאומית בארצנו הקדושה, הננו רואים יד-ד' נטויה עלינו לטובה, ואורן של ישראל, אף אם קמעא-קמעא, אבל הוא ב"ה הולך ואור, [על פי ירושלמי ברכות א, א ומשלי ד, יח] הישוב מתרבה ומתרחב, הדעות והרגשות במעמקי הלב הולכות ומתחזקות, לבסס את בסיס התחיה הלאומית, והמחשבה של שיבת ציון לכל גווניה הולכת וכובשת לבבות ושדרות רחבות. [ושכבות רחבות בעם] הרעיון שאין אנו עסוקים בתנועה מפלגתית, כי"א[6] בתחית-עם, הולך ומתקדם, וזה התוכן בעצמו של ההתקדמות מטיל על "המזרחי" ביחוד חובות חדשות ונמרצות. "המזרחי" עומד עד כה במעמד צנוע

ושתקני, כותב על דגלו: להכניס את שלומי-אמוני-ישראל [נאמני ישראל, שומרי התורה (שמואל ב כ, יט)] תחת הדגל הציוני ואת הלך-רוחו הוא יוצק רק בתוך חוגו המצומצם. את הציוניות הכללית מניח הוא "לקפא על שמריה", [להישאר במקומה בלי שינוי (על פי צפניה א, יב)] מתקשר עמה בקשר הדדי בכל מקום שאין הדעות היסודיות סותרות, ובזה באמת יוצא הוא ידי חובתו בתור חלק של מפלגה שחפצה לעשות איזה טוב לישראל. הציוניות הרחבה אינה יכולה, ע"פ[7] הפרוגרמה שלה, [על פי מצעה] בשום-אופן לדבר בשם האומה בכללה. הפרגרף ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת" [סעיף שהתקבל בהסתדרות הציונית, שלפיו הציונות אינה עוסקת בענייני דת] הוא כבר ההיפוך הגמור ממה שכל האומה חושבת, מציירת, מקוה ומאמנת בכל דורותיה, וההיפוך הגמור מהשאיפה הנאצלה, שטובי החושבים שבישראל ובעמים חושבים ע"ד[8] העתיד הישראלי בעולם.

האומה בכללה, עם כל גדלה וחסנה הרוחני, עם כל גאון-נשמתה, לא תוכל בשום-אופן להיות מצטמצמת רק בהעוגה הצרה [במעגל הצר (על פי תענית יט: "עג עוגה")] של חלומו של ד"ר[9] הרצל ז"ל[10], עם כל יפיו ועזו, לפי-הערך. הציוניות, המעשית, והעיונית, הפוליטית והדפלומטית וכל ענפיה יחד, כמו שיצאו מן הכח אל הפועל עד היום, יש בהם ענינים נשגבים ונעלים, שאנו נקראים ממעמקי הוייתנו הישראלית לתמכם בכל כחותינו הגשמיים והרוחניים; אבל כל אלה יחד אינם כ"א הגוף הציוני.

אבל קרואים אנו מיד לזרק את הנשמה בהגויה המחוטבת הזאת, [בגוף המעוצב הזה] כדי שתהיה ראויה באמת לשמה, באופן שתרכש לה מיד ולדורות את אותו כח-המושך הגדול, שיהיה יכול למשוך את האומה כולה אליה, מגדולם עד קטנם, מכל המפלגות, השדרות, הסיעות, והפיזורים השונים, ושיתן לעולם את אותו המושג, שמקור הציונות, הוא המקור הקדוש העליון, התנ"ך[11], נותן לה, בכל העומק וההוד המסורתי. לא הד קול, שעם שנאוי בעולם, הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו, לבדו ראוי להשיב לתנועת-עולמים זו את חייה, אלא שגוי קדוש, סגולת העמים, גור-אריה יהודה, [בראשית מט, ט] נעור מתרדמתו הארוכה, והנה הוא הולך ושב אל נחלתו, אל "גאון יעקב אשר אהב סלה". [תהלים מז, ה] ונשמה זו אי-אפשר שתהיה נזרקת בתנועה, כי"ז[12] שעל מצחה חקוק אות-קין [סימן קלון (על פי בראשית ד, טו)] זה, ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת". ומעתה, "המזרחי" צריך הוא להכיר בגאון את גדולת תעודתו. לא להיות שמש [לא להיות משרת] למפלגה מעשית, פוליטית, קולטורית וכו'[13] וכו' נוצר אותו הזיק האלהי. השרוי בלב שלמי אמוני עם ד', בשעה שהם נגשים לעבודת-קודש זאת של תחית-האומה, כ"א לתן להתנועה הגדולה, רבת הצבעים ואדירת הפעלים והשאיפות, את דחיפת-חייה היותר עצומה, להוציא את ענין הציוניות מקטנות של מפלגה בודדת, שמהלכה ביחס להאומה כולה הוא סמוי מן העין, לגדלות של תנועת-חיים של הגוי כולו, ההולך בגאון לקראת עתידו הגדול באור פני ד' אלהיו.

ה"מזרחי" מוכרח להיות בציוניות מה שישראל - בעמים: כח של תסיסה תמידית, כח שלא יחדל את עבודתו ואת סגולת-הפריתו, [כוח הפוריות שלו, יכולתו להוציא פירות] לעולם יתבע את תביעתו ויביע ברמה את תקותו לנצחון מוחלט ושלם של דעתו, הכוללת, העליונה והקבועה.

הדת בישראל, אור ד' שבנשמתו, הבעת החיים היותר עצמיים והיותר פנימיים שלו, מה שנתן ונותן לו את הכל, שמעמידו על הרום העליון של במתי-ארץ, [על פי דברים לב, יג] על המעמד של מורה האנושיות

כולה, - אי-אפשר שתנועת-החיים שלו תהיה פרודה ונעקרת ממקור-חייו זה. תקות-תחייתנו היא הרבה יותר עליונה מלהיות תלמידים קטנים או גדולים לאירופא הקולטורית, שאשרה מוטל בספק גדול, והציוניות מוכרחת היא לשוב אל מקור החיים של האומה מראש-צורים, [במדבר כג, ט] ואי-אפשר שדבר לא יהיה לה עם הדת. זהו חיקוי שפל, והרבה יותר מחפיר מהחיקוי הציורי של שינוי מקום-המקדש שב"תל-אביב", [בגימנסיה הרצליה בתל אביב נבנה בניין שחזיתו חיקתה את צורת המקדש, ואחד העם מחה על כך] שבצדק הרעיש עליו "אחד העם" את המחנה בשעתו.

"המזרחי" צריך הוא לתבע תמיד, שהסעיף המחפיר הנ"ל[14] ימחק מהפרוגרמה, ותחתיו יכתב: "שהציונות מבוססת היא על יסוד תחית האומה בתורתה על אדמתה" בכל הגודל והמילוי של פתגם זה.

הפרעות, עכוב המהלך, והשפלת ערכי התחיה כולם, - התוצאות של ההסכמה האיומה הזאת. שהציוניות דבר אין לה עם הדת, אנו רואים די-והותר בכל פינה של התנועה, וביחוד בא"י[15]. "הציוניות דבר אין לה עם הדת", - מתפרש מיד בסגנון: "הציוניות מהרסת את הדת", "הציוניות היא תחיה חדשה, שתקותה היא להבנות מחרבנה של הטרדיציה הישנה". זהו כבר פתגם שגור בפי קופצים-בראש [הממהרים לדבר ולפעול בלי מחשבה] לא מעטים. והתוצאות המעשיות שמזה הן: פריקת-עול וזלזול של קדשי האומה בהמון, בחוות הלאומיות [בחוות החקלאיות הלאומיות] ובספרות, במוסדות-החנוך ובמקצועות רבים משדי התחיה. כל אלה מה הם פועלים? נביקת רוח האומה, [ניוון רוח האומה] יאוש ומשטמה וקצף של חמת-מות, [חמה ממיתה] הראוי לעבור לירושת-דורות על כל התנועה כולה.

האומה כשהיא קמה כולה, לא רק אישים בודדים ממנה או כתה ומפלגה מחלקיה, היא יודעת - יותר ממה שהיתה יודעת לפני-זה - איך להוקיר את מה שהוא חתום בחותם-דם בנשמתה. [מה שחתום בנשמתה בדם, במסירות נפש] המזרחי, כשידע את תעודתו, הוא יכול להביע את התביעה הזאת לפני כל ישראל ולפני כל העולם כולו. לא ברוח של הספרות האירופית המודרנית אנחנו שואפים לקום ולהיות לעם, - אע"פ[16] שאנו סופגים את כל ערכי האנושיות הכללית אל תוכנו בתור בני-אדם בעלי תרבות גבוהה, - אלא ברוח תורתנו, ברוח הנביאים שלנו, ברוח ד' אלהי-ישראל אשר על עמו, שלא יוכל להנתק מהתורה ותחיתה, כפי מה שהיא מורשה קהלת יעקב. [דברים לג, ד] האידיאלים האלהיים שהם חיי התורה והנבואה, הנם, ברוחנו, העתיד של העולם, שתחייתנו פונה היא להגשימם בחיים. הננו שואפים לעמוד במרכזה של האנושיות, דוקא בדגלנו העתיק והנשא, שהוא לנו גאות-עולמים, בשם אלהינו נדגול [תהלים כ, ו] וכמאז לא נחליפנו ולא נמיר אותו בדגל אחר, גם מודרני שבמודרניים.

ומפני ש"המזרחי" יביע את תביעת האומה כולה לכל דורותיה מהציוניות, עתיד הוא להיות לכח תוסס לא רק בציוניות בחוגה המצומצם כ"א גם בישראל, בכל האומה כולה, ובמובן ידוע גם בעולם הכללי. ראוי יהיה "המזרחי", כשיעמוד על תפקידו הנשא הזה, להיות מתחיל לעסוק בעבודה הכללית, שלא הושם לה לב עד כה, היא עבודת השלום, שלום כללי באומה לכל פלגותיה. השלום איננו רק דבר של נטיה מוסרית, עבודת-השלום היא עבודה קולטורית תדירה, רוממה ואדירה, עבודה שצריכה להפנות אליה תמיד את כל הכחות היותר פוריים שבאומה. אנו צריכים לשום אל לב: מה

יהיה האחרית מכל הפירודים כולם ההולכים ומתרבים, המפלגות, הפדרציות והפרקציות, [האיגודים והסיעות] האגודות והמניינים, [והקהילות] הזרמים והבמות, אם לא ימצא לנו תל-תלפיות [מקום שהכול פונים אליו (על פי שיר השירים ד, ד וברכות ל)] אחד שישא את הדגל הכללי של האומה ויעסוק בלא-הרף בכל התעמולות היותר רצויות בעבודת אחדות האומה, השוית-המחלוקת [יישוב המחלוקת] והתקשרות-השאיפות. כשם שאנו מכירים ומאמינים שתשועת ישראל תבא ע"י[17] התחלה של קץ-המגולה, שנעשה אנו בכח אשר נתן לנו ד' לעשות חילי, [על פי דברים ח, יח] לרכוש את הארץ, לגאול אותה. לעבדה ולבנותה, לכבש אותה בכיבושים קולטוריים ומעשיים, כן עלינו לדעת יותר ויותר.

כי רוח ד' אשר על אליהו, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, [מלאכי ג, כד] לעשות שלום בעולם, להשוות את המחלוקת, צריכה להתגלות גם בפעולה נפשית שלנו, פעולת האומה כולה, ע"י כחותיה היותר טובים, תלמידי-חכמים המרבים שלום בעולם. [ברכות סד]

יקרא "המזרחי" למועצה בקונגרס, ישתמש תמיד בכל האמצעיים שיזדמנו לו להוציא מן-הכח-אל-הפועל את הבעתו העמוקה, של רוח האומה כולה, שמכל הפלוגות הציוניות רק על-ידו יכולה היא להתגלות, מפני שהוא הנהו הכח האחד בציוניות הנושא עליו את שם ד', את קדושת אור התורה, מקור החיים, את יסוד השלום שמו של הקב"ה[18], ["שמו של הקב"ה שלום" (שבת י)] שאך בו יושע ישראל לעולמים.

הרבה מאד יש לי לדבר ולהרצות על יסוד דברי המעטים הללו, שהם גוררים עמהם עקרים גדולים והרי-הרים של מחשבות מקוריות, הראויות להתהפך לכחות פועלים רבים. אבל אי-אפשר לי להרצות הדברים כסדרם כעת, ואקוה שלשעת-הכשר [לשעה המתאימה] של הכנסיה הנכבדה יספיקו דברי אלה להערת-לבב. [לעורר את הלב] והנני חותם בצפיית התחייה ממקור חיי ישראל, מאור שם ד' הבוחר בציון ובישראל עמו, להיות לגוי לפניו לאור גויים כל הימים, חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לד', [תהלים לא, כה] בגבורה ובברכת-שלום.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. שלו' - שלום
5. ת"ו - תבנה ותכונן
6. כ"א - כי אם
7. ע"פ - על פי
8. ע"ד - על דבר
9. ד"ר - דוקטור
10. ז"ל - זכרונו לברכה
11. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
12. כ"ז - כל זה
13. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
14. הנ"ל - הנזכר לעיל

15. באי"י - בארץ ישראל
16. אע"פ - אף על פי
17. ע"י - על ידי
18. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד כסלו תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב חיים הירשנזון, רב הובוקן

תודה על ספרו 'מלכי בקודש'. על הגדוד העברי: אין לחייב, אבל אין לזלזל במתנדבים. מינוי מלך: אין איסור בכל צורת ממשל שהיא לטובת ישראל. במקום המקדש הרב קוק חולק: אי אפשר להכריע בספק של מחלוקת הראשונים, ויש לפחות איסור לאו או דרבנן (הראב"ד, הלכות בית הבחירה פרק ו); כבוד האומה יבוא דרך רכישת החצרות ליד הכותל ובניית בית כנסת מפואר צמוד אליו, מונהג על פי רוב רבני ישראל. הקרבנות יחזרו עם הופעת רוח הקודש, ואין להתפעל מהתרבות האירופית. התנועה עד כה גילתה רק את צד החול; צריך ליצור את צד הקודש - 'ירושלים' - שילך עם 'ציון' בידידות ובחופש. כל יהודי צריך להיות ציוני לעבודת החול וירושלמי לעבודת הקודש. בתוספת: יש לכונן בית דין גדול לערעורים.

עיקרי הדברים

- הגדוד ומינוי מלך.
- איסור כניסה למקום המקדש.
- בית כנסת ליד הכותל.
- הקרבנות.
- ציוני וירושלמי.
- בית דין לערעורים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ירושלים עה"ק[2] י"ד כסלו תר"פ[3]

לכבוד הרב הגאון החכם המפורסם מו"ה[4] חיים הרשענזאהן שליט"א[5],

רב בהובאקען. שלום וברכה ספרו היקר "מלכי בקודש" [ספרו של הרב חיים הירשנזון, ובו שאלות על הלכות מדינה וממלכה בימינו] הגיעני, ות"ח[6] לכת"ר[7] על אשר כבדני בתשורה מכובדה זו. והנה בעקר הענין של שאלותיו, בענין הגדוד, [הגדוד העברי שלחם בצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה] דבר פשוט הוא שלחייב א"א[8] לו, [שאי אפשר לחייב להתנדב לגדוד] אבל להפריע או להתיחש במבט של אי כבוד על המתנדבים, זהו דבר שלא נתן להאמר. ובענין מינוי מלך, [השאלה אם מותר בימינו להעמיד הנהגה מדינית בישראל] ג"כ[9] אין שום איסור להנהיג כח ממשלתי באיזה צורה היותר נאותה, וכל מה שהוא יותר נראה לטובתן ולכבודן של ישראל ה"ז[10] משובח. אמנם בענין מקום המקדש [השאלה אם מותר להיכנס בימינו להר הבית] דעתי רחוקה מדעת כת"ר[11], לע"ד[12] אין בידינו להכריע זה הספק של מחלוקת הראשונים, [מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם קדושת המקדש קיימת גם בזמן החורבן] והדבר נשאר בספק של כרת. [בספק של איסור שעונשו כרת] וחיוב אשם תלוי [קרבן שמביאים על ספק עבירה שחייבים עליה כרת] נמי איכא, לפחות למי"ד דל"בי חתיכה אי מב"ח[13] ויותר מסתבר לומר שגם להראב"ד[14]י איכא איסור תורה, אלא דכרת דאת מקדש ד' טמא לא שייך כשאין דלא בעינן. מב' חתיכות. הלכות בית הבחירה פ"ו הי"ד. מקדש, אבל לאו דלא יטמאו את מחניהם איכא למי"ד קדושה

שני׳ קדשה לע״ל[15], ואפילו אם נאמר דהראב״ד[16] ס״ל[17] דלאו נמי ליכא, מ״מ[18] איסור דרבנן ודאי איכא, ולא נתן לחשוב, שבענין תרומ״ע[19] ישאירו חיוב דרבנן, בדבר שהוא משום קדושה קלה. [ואין לחשוב שחכמים, שהחמירו בתרומות ומעשרות מדרבנן, שקדושתם קלה, יתירו לגמרי בקדושת המקדש]

ולענין קדושת המקדש יתירו [לגמרי], וטבל במיתה ומקדש בכרת דחמירא ממיתה [האוכל טבל חייב מיתה בידי שמים, והנכנס למקדש בטומאה חייב כרת, שחמור ממנה] וגם דאבון הלב גדול מאד, אם יכנסו בהמון טמאים, בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. [ירמיהו יז, יב] וכמה פועל ההרגש וראוי לגדור כעין הגזירה של יום הנף מהרה יבנה המקדש [רבן יוחנן בן זכאי גזר שיהא יום הנף כולו אסור באכילת חדש, שמא ייבנה המקדש במהרה (ראש השנה ל)] וכה״ג[20]. ולענין כבוד האומה לעד, יותר יהיה כבוד הכלל ניכר, אם נשתדל שישמרו בידינו בדרך קנין, [בקנייה] החצרות הסמוכות להכותל הקדוש פעה״ק[21]. ועל מקומם נבנה סמוך ממש להכותל, בית הכנסת אחת גדולה ומפוארה מאד בכל פאר והידור, וכל אותן התיקונים שמציע כת״ר להיות ערוכים ושירה וזמרת קודש - יהא בה. והיא תהיה מונהגת ע״פ[22] הסכמת רוב רבני ישראל דרך מוסכם לכללות האומה, למעלה מכל חלוק של נוסח ומנהג מפלגתי. והבית הזה יהי׳[23] לנו לעד, שאנו חזקים בצפיית ישועה עליונה שתבא, ושיבנה ביהמ״ק[24] ב״ב[25] ע״י[26] גלוי כבוד ד׳ ואור משיח צדקנו.

ובענין הקרבנות, ג״כ יותר נכון להאמין שהכל ישוב על מכונו, ונקיים בע״ה[27] כשתבא הישועה, ונבואה ורוה״ק[28] ישובו לישראל, כל האמור ביעודה כמאמרה. ולא נתפעל ביותר מהרעיונות של התרבות האירופית, כי דבר ד׳ אשר עמנו, הוא עתיד לרומם את יסודי התרבות כולם למדרגה יותר עליונה ממה שיוכל כל שיקול דעת אנושי לעשות. ואין ראוי לנו לחשוב שבקרבנות מונח הוא רק הרעיון הגס של העבודה המגושמה, אלא שיש בהם טבעיות קדושה פנימית שאי אפשר שתתגלה ביפעתה כ״א[29] בהגלות אור ד׳ על עמו, ותחיה מקודשת תשוב לישראל, - ואותה יכירו ג״כ כל העמים כולם.

אבל מסכים אני עם כת״ר, שא״א[30] לנו לגשת למעשה הקרבנות בלא הופעה של רוה״ק[31] גלויה בישראל. אמנם צפיה זו ג״כ לא נפלאת היא ולא רחוקה, ויוכל להיות שפתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אנו מבקשים ומלאך הברית אשר אנו חפצים [מלאכי ג, א] ואז יבנה בהמ״ק[32] ב״ב. ובדבר תנועת התחיה הלאומית שלנו עצמה, חושב אני שמימות הרצל עד עכשו נתגלתה רק בצד החול שלה, שהוא ד״כ[33] דבר חביב ונכבד מאד, ועתיד החול להיות בסיס לקודש, שעליו תבנה כל חמדת ישראל. וכדי להשלים את תנועת התחיה ולהעלותם לרום מעלתה, שעליו תבנה כל חמדת ישראל. מוכרחים אנחנו ליצור את צד הקודש שבתנועה, שראוי לציין אותה בשם ״ירושלים״, כשם העיר אשר ד׳ שמה, [על פי יחזקאל מח, לה] כמו ששם ״ציון״ מציין את הרעיון החלוני של המדיניות, כן יציין שם ״ירושלים״ את הרעיון של המקדשיות, לכל האידיאלים הטהורים העומדים לצאת ממנו לישראל ולאדם, ושתי התנועות יחד ילכו במצב של ידידות ועזרה הדדית, אבל ג״כ במצב חפשי ובלתי משועבד. אז יאיר מכל צד אור מכובד להדר את הצד עיין פסחים ל״ב ב, ברש״י[34] ד״ה[35] ערפלי טהי י׳, איר נט׳ מלאכי ג, א. השני, ויהי׳[36] לנו יפעת חול והדרת קודש גם יחד, יוצאים וזוהרים מ״ציון״ ומ״ירושלים״.

ולמטרה זו נוסדה ונתרכזה פה כעת התרכזותנו בשם "הסתדרות ירושלים", [הארגון שייסד הרב קוק, הידוע בשם "דגל ירושלים"] האומרת, שכל איש ישראל צריך להיות ציוני, כדי לעבוד עבודת החול של האומה, וצריך להיות ירושלמי, כדי לעבוד את עבודת הקודש שלה. וכל הסתדרות צריכה להיות מונהגת מכחות המתאימים לה, הסתדרות הציונית החלונית - מאנשי חול מומחים לענינם, והסתדרות הירושלמית הקדושה -מאנשי קודש מומחים לענינם. פרטי דברי הדיעות שכתבתי בזה צריכים הם ביאור גדול, בין מצד ההלכה בענין המקדש, בין מצד ההגדה ויושר הדיעות, אשר אקוה בע"ה שאסדר הדברים בבירור לימים שיבואו על"ט[37]. ומאד אשמח אם יבא כת"ר עמנו בדברים תדיר, בעניני הכלל ועניני אה"ק[38] ועקו"ת[39], וכל פרט הצפיות של ישועת ד' שאנחנו מקוים שילכו הלוך ואור על עם ד' ונחלתו.

והי'[40] זה שלו'[41] וברכה באהבה נאמנה כנה"ר[42] ונפש ידי"ע[43] דוש"ת[44]

הק' אברהם יצחק ה"ק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש ועובד עבוה"ק[45] פעה"ק ירושלים תובב"א[46]. נ.ב. ובענין ב"ד[47] גדול לערעורים, [בית דין גדול לערעורים, שהרב קוק עסק אז בהקמתו] דעתי נוטה שחייבים אנו לכונן ב"ד גדול כזה פעה"ק ת"ו[48]. ויהי' זה בתוך הודעה ותקון כללי, ככל תקנות גדולי הדורות לצורך הזמן, כמו הגבי' ממטלטלי דיתמי [כמו תקנת הגאונים שגובים חוב גם ממיטלטלין שירשו היתומים] או מיעוט ירושת הבעל בתקנות שום [תקנות שו"ם, שתיקנו קהילות שפיירא, וורמייזא ומגנצא, להחזיר חלק מן הנדוניה למשפחת האישה אם נפטרה זמן קצר אחרי הנישואין] וכיו"ב[49]. וכבר החלונו בע"ה לעשות בזה צעדים, יכונן ד' מעשה ידינו [על פי תהלים צ, יז] לטובה למען עמו ונחלתו סלה. הנ"ל[50]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ות"ח - ותלמידי חכמים
7. לכת"ר - לכבוד תורתו
8. א"א - אי אפשר
9. ג"כ - גם כן
10. ה"ז - הרי זה
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. לע"ד - לעניות דעתי
13. מב"ח - מבשר בחלב
14. להראב"ד - לרבי אברהם בן דוד
15. לע"ל - לעתיד לבוא
16. דהראב"ד - דרבי אברהם בן דוד
17. ס"ל - סבירא ליה
18. מ"מ - מכל מקום
19. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
20. וכה"ג - וכהאי גוונא
21. פעה"ק - פה עיר הקודש

22. ע"פ - על פי
23. יהי' - יהיה
24. ביהמ"ק - בית המקדש
25. ב"ב - בני ביתו
26. ע"י - על ידי
27. בע"ה - בעזרת השם
28. ורוה"ק - ורוח הקודש
29. כ"א - כי אם
30. שא"א - שאי אפשר
31. רוה"ק - רוח הקודש
32. בהמ"ק - בית המקדש
33. ד"כ - דבר כזה (או: דרך כלל)
34. ברש"י - ברבי שלמה יצחקי
35. ד"ה - דיבור המתחיל
36. ויהי' - ויהיה
37. על"ט - עלינו לטובה
38. אה"ק - ארץ הקודש
39. ועקו"ת - ועיר קודשנו ותפארתנו
40. והי' - והיה
41. שלו' - שלום
42. כנה"ר - כנפשו הרמה
43. ידי"ע - ידידו עוז
44. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
45. עבוה"ק - עבודת הקודש
46. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
47. ב"ד - בית דין
48. ת"ו - תבנה ותכונן
49. וכיו"ב - וכיוצא בזה
50. הנ"ל - הנזכר לעיל